

КЕНГЕШ

Элдеге тазалыккыны къалай жалчытханларына кёре бичилликку багъа аланы таматаларына

Тонене КъМР-ни Башчысы **Юрий Коков** республиканы районларыны, шахарларыны эмда элдерини администрацияларыны таматалары бла кенгеш бардыргъанды. Анда сёз тазалыккы жалчытхан эмда жолланы халларыны юсеринден баргъанды.

Юрий Александрович, тюбешуно ача, бу вопрос артыкъда магъаналы болгъанын, Россейни Президентини указы бла 2017 жыл Экологияны жылчына белгиленгенни чертгенди. Бу темагъа аталып, 2014 жылда уллу кенгеш къуралгъан эди. «Андан бери кеп жумушла толтурулгъандыла, иги жанын тюрлениле бардыла. Алай этилик ишле энтта къалгъандыла.

Къабарты-Малкъарны табийгъаты сейирди, энци сакъланган жерле, заповедникле бардыла, республика битеу дуниягъа аламат курортча белгиле болгъанды. Биз адамланы саулыкъларын игилендирирге, солургъа чакъыргъанлай турабыз. Алай элерибизде, шахарларыбызда болум ючюн мен къонакълардан алыгъан этем», дегенди.

Аслам эсни Федерал жолну тийресинде, эллини ичинде тазалыккъа бурургъа тийишли болгъанын чертгенди ол. «Эки жыл мындан алгъа кенгешде республиканы болумуну юсюнден кеп да алдыргъан эдик, алай анда кёрюзюлген элле болгон да багушдан толдула. Аланы таматалары борчларын толтурурга не зат чырмагъанын аныгалыра деп шанама», деп къошанды.

Юрий Александрович жамауаты экология культурасын игилендирирге, юйретиную сабий салдадан, школадан башларга кереклисин чертгенди. «Адам гигиенаны жорукъларын сакълай эсе, сора орамында, шахарында, республикада тазалыккы ючюн жууалылыккыны нек сөзмейди?» дегенди эмда бу ишде республиканы халкъларыны төрелерине таянргъа чакъыргъанды.

Экологияны сакълау, тазалыккы жалчытуу битеуроссей

проблемады, алай хар субъект кесини энчиликлери бардыла. Аны ючюн а, республиканы оюнуосу айтханыча, битеу жууалы органла, ол санда федерал, регион, жер-жерли да, бирге келиши ишлерге борчулула.

«Быллай кемчиликле бардыла деп тизмеле этип къойгъан тынчды, алай аланы санап турмай, кетериге тийишлиди. Тазалыккъа жашау ниет болмаса, биз кир-кипчини хорлапаллыккы тоюкюбюз», деп къошанды.

Республикада бу жаны бла къаллай жумушла толтурулгъанлары юсеринден докладчы КъМР-ни экология эм табийгъат байлыккъа жаны бла министри **Биттилланы Хаким** этгенди. Ол айтханыча, федерал излемлеге кёре, къалгъан-къулгъанлары, ала жыйылган жерлени юсеринден толлу информация эмда аланы жарашдыруу жаны бла жер-жерли схема хазырлангъандыла. КъМР-ни Башчысыны Парламентте Посланиясына тийишлиликке уа къалгъан-къулгъанлары жарашдыруу жаны бла регион программа къурала турады.

Экологияны жылчын белгилеую программасына уа жүзге жууукъ жумуш киргенди. «Алай жыл бошалгъаны бла иш тохтап къалыккъы тоюкюдо, быйыл тазалыккыны жалчытуу сферада реформаланы жылды. Муниципалитетле уа программагъа къошкъыла этерге эркиндиле», дегенди министр.

Ол билдиргенча, бюгонлюк Прохладнынде кир-кипчини юшеген завод ишлейди, анда къагытны, пластикни бир бирден айырып, бирге жыядыла. Жууукъ заманда уа аллай предприятини Нальчикде да ачаргъа план барды. Анда 100 минг тонна кир-кипчи жарашдырылыгы белгиленди, проект федерал программагъа къошулгъанды.

Болсада Юрий Коков, докладчы тынчгъалап, жууалы органла акъуртын ишленелерине, жалаанда республикалы программаны хазырларгъа жылны жарымы къоратылгъанына ачыуланганды. «Сиз алты айны къуруда бир докментте къоратхан эсегиз, төгерекдеги халны уа къчан таппандырлыккысыз?» дегенди.

Министр кёрюзген контейнерле да темирден этиленелер ючюн адамлагъа къоркуну болгъанларын чертгенди. Республиканы оюнуосу, быллай иш башха регионларда этретенде къуралгъанын белгилеп, аланы сынаулары бла шагъарейленериге кереклисин да айтханды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Белгилеу

Юрий Коков кърымчылануу бла севастопольчулануу тарых магъаналы иш бла алгъышлагъанды

КъМР-ни Башчысы **Юрий Коков** Крымда бла Севастопольда жашагъанлары ала Россейге къошулгъанлы юч жыл толгъаны бла алгъышлагъанды.

«Къабарты-Малкъарны халкыны атындан, кесим энци да кърымчылануу бла севастопольчулануу бу аламат кюн бла алгъышлайма. Юч жыл мындан алгъа жарым айрыкамда жашагъанлары ачык къол кётюрюлеруу бла Россей Федерациягъа къошулууну юсюнден къадар магъаналы оюну этиленди. Тарых тозлюк къуыртылып сайланганды эмда, Владимир Путин айтханыча, «къыйын эмда узакъ болжаллы жоюуден сора Кърым бла Севастополь ёз жагъаларына, Россейге келип тохтагъандыла».

Республикабызны жамауаты, саулай къы-

ралибызны адамлары, ол магъаналы ишге уллу кайынгы тюбегендиле. Бизни регионларыбызны араларында культура эмда башха байламлыккъа кюн ала, айны барлыкъларына ишеклим жокъду», - деп айтлады Крым Республиканы башчысы **Сергей Аксёнов** бла Севастополь шахарны губернаторуну къултугун толтургъан Дмитрий Овсянниковча жиберилген телеграммада.

Нальчикде 18 мартда Кърымны Россейге къошулгъанына аталып Къырал концерт залда «Бир халкъ - бир къырал!» деген ат бла уллу байрам концерт болгъанды.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствоосуна пресс-службасы.

КОНЦЕРТ

Бир ниетлиликни бла бирликни байрамы

Шабат кюн Нальчикде Къырал концерт залы алында Кърым Россейге къошулгъанлы юч жыл толгъанына аталып, «Бир халкъ - бир къырал!» деген ат бла уллу байрам болгъанды. Аны КъМР-ни Культура министрствосу къурагъанды.

Ол кюн «Форумну» алында майданга жарым айрыканы жамауаты бла бир ниетлилик билдириге республиканы власть органныны, поптика партианы, профсо-

юзланы, жамауат эмда дин организациялары келечилери, урунганла да келгендиле.

Чыгъармачы коллективлерибиз бла искусствоуна усталары уа жыйылгъанлары ариу тесеулеру эмда жырылары бла къуандыргъандыла. «Терк къазаккъыла», «Амики», «Элбрус», Жаникаланы Элдир, Гергъоькъаланы Халимат, Рустам Абанокъ, Азамат Беков эм кеп башхала байрамга къууат салгъандыла.

Бизни корр.

Белгилеу

Малкъар халккы жаныгырууну кюнюне - автопрог

28 мартда Малкъар халккы жаныгырууну кюнюне аталып автопрог болууккъы. Аны Черек районну администрациясыны орунбасары Тогузаланы Юсуп, районну спорт управленийыны башчысы Аккъланы Хасан, КъМР-де автотранспортну федерациясыны президентни Байсыланы Темиржан къураидыла.

Автопрогени къурау комитетине Хасанияны администрациясыны башчысы Азаматланы Къайсын да киреди. Ол бизге билдиргенге кёре, жолуучулуккъа къатышханыла Нальчикде темир жол вокзалы алында майдандан атланарыкъдыла. Ала республиканы тау элдеру бла этерикледи.

Байрам кюн Долинскде Ка-

нуков аты орамда 8-чи номерли орта шолкун спорт майданындан а тылда да жолгъа теберирикледи. Ала алгъа темир жол вокзалгъа, андан а Абхазия майданыгъа этерикледи. Аларынды уа ат арба барлыккъы. Аны юсюнде къобуучула, дауурбасчыла да жарыкъ макъамла согъарыкъдыла.

Ол а малкъарлылары арча, туугъан журтларына, къайтыуларыны къуанычыны шартларындан биринча кёрюзюлгюдо. Ыларынды а миллет кийимле кийген атлыла барлыккъыла. Аланы араларында да адыгъ, къазак халкъланы келечилери да болууккъыла. Атталаны байрам барылула.

рыны къурауучу уа жылкычы Къалбабекланы Маратды.

ХОПЛАЛАНИ Марзият.

Финансла

Уллайгъанлагъа - учуз кредитле

Россельхозбанкны Къабарты-Малкъарда бёлюмно, быйыл пенсиончылагъа кредитле бла 85 миллион сом бергенди. Аны бла байламлы энци программаны 400 адам хайырланганды. Саулай алып айтханда уа, бу амал бла 1,2 миллиард сом юешингенди, деп билдиргендиле бёлюмно пресс-службасында.

«Пенсиячылагъа» деген программа бла ахча 11,5 процент бла бериледи. Бу амалны бир игиси - адам ахчаны неге сойсе да къоратыргъа эркинди. Дагъыда бир энчилик: быллай кредитни жалаанда 75 жыллары толмагъанла алыргъа болууккъыла.

Банкны розница сатуучу алуу бёлюмно таматасы Атакуланы Заур айтханыча кёре, абакан хайырлануучулагъа бу финанс урмекдениде не заманда да энци эс буруула. Сёз ючюн, аланы завекаларына къыска заманы ичинде къаралады, керек документлени жыйыууда да артык уллу контроль этилмейди.

Бизни корр.

Парламент

Пассажирилени журюутген транспорт азайтылыккымыды?

КъМР-ни Парламентини президиумуну жыйылуунда «правительствону сагъатыны чеклеринде халккыны пассажир транспорту бла журюутуно игилендируно мадарлары сюзюлгендиле.

Транспорт эм связь жаны бла къырал комитетини башчысы Арсен Кудав билдиргенча, транспорт жаны бла къырал политиканы чеклеринде КъМР-ни Правительствоу 2013 жылда 3 сентябрьде республикада 2020 жылгъа дери транспорт системаны айнытуу концепциясын къабыл кёргенди. Бюгонлюкде уа Къабарты-Малкъарда 19 автопредприятие, 7 вокзал бла автостанция, темир жол 6 станция, аэропорт, троллейбус управление бардыла. Бу сферада юч мингге жууукъ адам ишлейди.

Былтыр пассажир транспорты халккыны 4,3 миллиард сом багъасы жумушлары толтурулгъанды. Ол а аны алында жылны 103,5 проценти тенгли бирди. 2016

жылда пассажир автотранспорт бла 50,2 миллион адам хайырланганды (аны алында кезиную 95,4 проценти), шахары ичинде ток бла ишлеген транспорт бла уа - 1,7 миллион адам (84,2 процент). Докладчы аныгъатханыча, тарихлини азайгъаны адамланы энци машиналары кёбейгени бла байламды.

«Доступная среда» къырал программаны чеклеринде уа сакъатла, саулыкълары осал болгъанла Нальчикде автоконтракт-1438-предприятиягъа субсидия берилгенди.

Республикада пассажирлени журюутген транспорт парк жагъартылады. «РФ-де промышленностуну айнытуу эмда аны конкурент болумун игилендируу» къырал программаны «Автомобиль промышленносту» подпрограммасыны чеклеринде республикагъа 67 автобус келтирилгенди.

Муниципалитетлени араларында маршрутла адамланы журюутуу жаны бла ачыкъ конкурсуа кёре уа, аланы сора 45-47 процентге азайтыргъа белгиленди. Андан сора да, эллини администрацияла-

рыны башчыларыны предложениелары бла маршрутланы расписаниялары да тюрленирдики. Битеу бу жумушла адамланы пассажир транспорт бла журюутуно бир нызамгъа келтир мурат бла этиледи.

Отрасльда проблемала да бардыла. Биринчиден, республикада жолла шёндюго излемлеге келишмейдиле, ала машиналагъа тарлыккъ этедиле. Аны ючюн а къоранчла да кёбейгендиле, аварияла да аслам болгъандыла. Дагъыда транспорт парк кереклисича жагъартылмайды, къыралны жанындан транспорт предприятиягъа этиген болууккъы, жетишпейди, отлуккъгъа, залчасылагъа багъала ёсгенлей турадыла. Пассажир транспорты къоркусулууккы жалчытуу да керекли даражада толтурулмайды.

Арсен Кудав депутатланы эслерин предприятияла банкот чекге жетгенлерине бургъанды. Юлгого ол «Каббалккы автотранс-1438» келтиргенди. Докладчы оюм этгенди, ол бензинге, залчасылагъа багъала ёсгенликке, республикада адамла жолгъа тейген багъала тюрленелеру бла байламды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Жазылуу

Энтта да онг барды

*Хурметли жамауат!
Сиз бир тюрюо сылтаула бла 2017 жылны биринчи Жарымына «Заманга» жазыламай къалгъан эсегиз, халкы тюзетирге болууккъы. 28 мартха дери, почтагъа барып, бу ишни тамамласагъыз, ана тилибизде чыкъгъан газетини 1 апрелден алып башларыкъсыз. Жазылууну багъасы юч айгъа — 328 сом.*

Бизни индексбиз - 51532

Элде тазалыкны кылай жалчытханларына көре бичилликте багъа аланы таматаларына

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.
Ол жууалы куулукучулары, кабинетте олтуруп турмай, ёсеп келген тёлу бла аныгылаш иш бардырырга, аланы экология билимлерин ёсдорюрге чакырылганды. «Сёз ючюн, сиз, министр, школга барып, сабиле бла «тобешникми»? Докладлагъа тынгыласанг а, бизде бир кемчилик да жоксуд, хар не да сыйдамды. Да алай эсе, сора биллэй бир кир-кипчик кыйдан чыккыганды орамларыбызга?» дегенди.
Юри Коков Правительство башчысы **Мусукалы Алийге** бу вопросу контрольга алырга, битеу конгресс мадарналы хайырланып, халны тозютирге боорганды. Ол жууалы органы келечилерин борчларына ат башында кыраганыларын кырагъа чакырганды. Министрствогъа уа муниципалитетте бла байламлыкда ишлерге кереклисин кыты эсгергенди.
Республиканы Башчысы анга шахарда, элдеде жашаганын анык оюсунден тарыгуула келгенлери билдиргенди. Сёзлерине шагъатха ала жиберген суратланы да көргюзгенди. Баксан районда, Куба-Таба ала, Прохладный шахарда бла районда, Чегем районну элдерини асламында, кысык айханда, республиканы элдерини кебосунде жоллары жагында, орамлада, мекямапны арабзарында багуш жыйылып, төгерге-башы аяк басмача халдады.
Жыйылганлагъаны оюсунден документли фильмин да көргюзгенди. Юрий Коков предпритияланы, төкөөчлени ишлери мекямапны төгерген тазалыкда тутаргъа борчуп болганын, алдан аны кыты излерге кереклисин да белгилегенди. Мындан аруа элпени таматаларыны ишлерине багъа бергенде, бек алгъа ала тазалыкны кылай жалчытханларына, жоллары болганын тергелгиди. «Борчуларн тутумлагъаны дисциплина жууалха тарылыгъа, ишлерге оыйменге, куулукуларындан арылганына бла уа кадр оюнула окунаа этирирге болуктууда», дегенди.
Ыз бла жыйылуда муниципал эм регион жоллары болумлары

осозогендиле. Кырулуш, жашуа журт-коммунал эм жол молкпе жаны бла министр **Вячеслав Кунижев** билдиргенча, жоллары тапландырыу жумушлагъа ахма республиканы жол фондундан кыратылды. Быйыл а ол 2,7 миллиард сомгъа жеткенди.
Жоллары тапландырыу жаны бла излемлеге тийишлиликте, иш эки кыуумгъа юлешинеди: биринчиден, жангыларын ишлетирге. Экинчиден, а болган жоллары тапландырыуга. Алай, министр айтканча, бу нисам сакланмады. «Биринчиден, аханы тешикени жамаргъа эмда жолда жюрююну кырккусузлугун жалчытырга берилерге керекди. Биюнюлюкде республикада жоллары 7,5 миллион квадрат метри муниципалликдедиле. Аханы жорукълагъа көре юлешек, 150 миң квадрат метрге тешикени жамаргъа, 600 квадрат метрге уа капитал ремонт этерге тийишиди. Алай бизде уа аны жартысы да толтурулмады», дегенди.
Жыйылуда башхала да сөлешгендиле.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Пассажирилени журюутген транспорт азайтыллыкмыды?

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Докладны оюзе, Парламентни спикери **Татьяна Егорова** Нальчикде Мальбахов атлы орамда путепровод кетерилген кезуиде машиналы асламы кыайсы орамла бла барлыкларын билриге сюйгенди. Арсен Кудаве айтканча, Калужный, Киров, Идаров, Кыбарты орамла хайырлылыккъыдыла.
Парламентни Председатели орунбасары **Жанатайлы Салим** муниципалитеттеде адамлары журюутген пассажир транспорту азайтырга белгиленгени тюз оюну болмаганына эс бурганды. Алай, докладны билдиргенча, титилуе бардырып, жаматуатха тап келирча график кыралыкды. Водителле уа бир билрине чырмау этерик туююлдоле.

«Правительстволу сагат» жууалы органыга тийиши эсгертилене кыабил кёруу бла бошалганды. КъМР-ни Правительствоуна муниципалитеттеде адамлары журюутген пассажир транспорту азайтырга белгиленгени тюз оюну болмаганына эс бурганды. Алай, докладны билдиргенча, титилуе бардырып, жаматуатха тап келирча график кыралыкды. Водителле уа бир билрине чырмау этерик туююлдоле.
Законодательство, кырал кырулуш эм жер-жерли самоуправление жаны бла комитетни башчысы **Борис Мальбахов** а «Эльбрус» позвонд ишин жангыртуу оюсунден айтканды. Парламентарийле темир жол вокзалы хайырланууну, Солдатская станицадан темир жолну тырыуаузгъа дери созууну оюсунден да айтканды. Волфрамны жарашдырырга белгиленгени бла бу проект магъанылы болганды.

осозогенди. Кырулуш, ЖКХ эм олтусъ-энергетика жаны бла комитетни башчысы **Валерий Гриневич** аныгталганча, ол «РФ-де жашуа журтланы кырулушларына себеплик этиу эм бир-бир законлагъа торленуле кийиринуу оюсунден» 221-ФЗ номерли Федерал законга келтириледи.
Документе Жашуа журтланы ишлетууну айныгъыга себеплик этген Федерал фонду эмда жашуа журт сфераны аныктуу институту ишлерини нызамлары торлендириуну оюсунден айтылды. Фонду полномочилары институтха берилип, ол жыйылган этеди.
Законодательство, кырал кырулуш эм жер-жерли самоуправление жаны бла комитет «РФ-ни субъекттеринде законла чыгарууну (представительный) эм аланы толтуруучу кырал власть органыны ишлерин кырууну битеуип принципилерин оюсунден» Федерал законну 21-чи статьясына хазырлаганы торленуле да оюсундендиле. Законну проект депутатлагъа жиберирге оюу этилгенди. Ала хазырлаганы эсгертиле эсге алыншып, азы бла проект Парламентни пленар жыйылыунда титилликди.
КъМР-ни Парламентини прес-службасы.

Къууанчы халарла

Халкъла аралы эришиуге чакырылганды

Шалушка элпи 1-чи номерли орта школуну окуучуу Ирина Юанова Халкъ чыгармачылыкны Сочи шахарда бардырылган «Февральские окна» деген 5-чи Битеуроссей сайып-жаш тёлу фестивалына-конкурсуна «Художественное слово» номинациясында хорлатканды. Мальк-ардан школун Аслан Кабалиевни «Баллада о чести» деген назамуну окуганды.

Сочида хорламындан сора Ирина Юанованы жаш фахмуланы «Весеннее скверцо» деген ючюнюч ачык Халкъла аралы сайып-жаш тёлу фестивалына-конкурсуна чакырылганды.
КъМР-ни Билим беруу, илму эмда жаш спорт министрствосуну прес-службасыны материалларына көре.

Коллегаларыбыз - битеуроссей конкурсу лауреатлары

Жети миңден аслам ишден төрт миңи сайланганды. Аладан 442-си лауреат деген атха тийишли болгандыла.
Быйыл конкурса жиберилген ишлени асламысы бийик даражалы болганынын чертичады. Аны себепли лауреатланы санын аслам этерге дегенди. Ала Халкъ фронтун жаматуу советини жыл сайын бардырылуучу медиафорумда къууанчы халда саугаланырыкыдыла. Хорлагъаныла 200 миң сом кылулу болуккъуда эмда форуму тюрлю-тюрлю жыйлыуларына кытышырыкыдыла, власть органыны, профсылы ведомстволаны келечилери бла, ара асламы информация органыны башчылары бла тобеширкидиле эмда Халкъ фронтуну проектиери бла шагъарейленеркидиле деп билдиргенди. ОНФ-ни сайтында ара штабны члени, жаматуу советин председатели, РФ-ни Кырал Думасыны депутаты Николай Бууеве.

Жети миңден аслам ишден төрт миңи сайланганды. Аладан 442-си лауреат деген атха тийишли болгандыла.
Быйыл конкурса жиберилген ишлени асламысы бийик даражалы болганынын чертичады. Аны себепли лауреатланы санын аслам этерге дегенди. Ала Халкъ фронтуну жаматуу советини жыл сайын бардырылуучу медиафорумда къууанчы халда саугаланырыкыдыла. Хорлагъаныла 200 миң сом кылулу болуккъуда эмда форуму тюрлю-тюрлю жыйлыуларына кытышырыкыдыла, власть органыны, профсылы ведомстволаны келечилери бла, ара асламы информация органыны башчылары бла тобеширкидиле эмда Халкъ фронтуну проектиери бла шагъарейленеркидиле деп билдиргенди. ОНФ-ни сайтында ара штабны члени, жаматуу советин председатели, РФ-ни Кырал Думасыны депутаты Николай Бууеве.

Къубадиланы Норжан.

Лауреатланы араларында «Кыбарты-Малькар» ГТРК-ны корреспонденти **Къубадиланы Норжан**, «Кыбарты-Малькар» РИА-ны корреспонденти **Моксаланы Тениз** да бардыла. Биринчи конкурса адамлары осл койледен көчюрунуу оюсунден материалын, экинчиси уа кылагъан-кылагъанланы кыада болса тюрлю кетиу төгерге кылай заран салганыны оюсунден статьясын жиберген здиле.
ХОПАЛАНЫ Марзат.

Тобешуу

Быйыл малкър халкъ узак сюргонден ата журтуна кыайтханы 60 жыл болганы бла байламлы, анга аталып, көп тобешуле, ушаклы, къуунч ижиле болдыла. Быйыл жыйылуугъа жамалда туюула угъуй, битеу республикада жашагъан миллетени адамлары кытайыдыла. Ала, къошуларыбыз, бизни жарыуубуздан, къууанчыбыздан бир жанына турмагалары биз барыбыз да мамырлыкны, тынчылыкны, шухълукну сюйгенбизни шагъатлыгъды.

– Биринчиси – сый-намыс. Ол а жанындагына хурмет этиуден, хар инсанны да адамлык даражасын бийке салыудан башланады. Экинчиси уа – урууну. Бу эки затха сакъ болсагыз, жашауубуз иги жанына торленирги хакъды. Бизни келлик конюбоз а бизни кылуубуздады...», дегенди. Акъсакалы тувел сөлзлерине тынгылагъан сабилени беттеринде къууанч ослепсе эди.
Башыйланы Алий-Солтан, кесини көчюнчюлюк тарыхындан бир аз халар айтып, жыйылгандыла аруу алгыш этгенди, саулук, насип тилегенди.
Мечукаланы Азрет, таулу жашланы бла къызланы сюргонде этген жигитликерины исонден билдик, бизни халкълыгыбызны сакълагъан таулу аналаны алларында баш урганын чертгенди.
Ботталаны Мухтар: «Сизни кыдарыгъыз бюгюн көп да игиди, онтулу. Окууну бийиге жетерге итингил!» деп тувел-лендиргенди баш адамланы.
Мени, бам, башхаланы да бек къууандыргъан а не эди десеги, таматала сөлешгенде,

ядагыла Элдарны жангы клипине сюйюп кырагандыла. Ол анда Къайсынын сыйфатын суратлайды. Назмуну Чегемге кыайтып келгенде сагышларыны, мудах эсгерилерини оюсундени бл клип. Анда поэтини анасы – халы ийире турган Юзефирхан, жомакчы Горда да бардыла. Жыр Къайсынын орус тилде «Ах, мой Чегем!» деген назмусуна көре жазылганды. Анга кырай туруп, көпке кез жашларын сюртгенери ослепсе эди.
Миллет ийнагыбыз Башыйланы Фатиманы коубуз тартуулары къанатландырып, сахнада миллет теспеуле кыайтып бардырылгандыла.
Мусукаланы Джамияла – бизни кыл къоубузда уста сокъгъан жулдузчукубуз – сахнага чыккында уа, залдагыла солулары тыйылы тынгылагъанлары сейр туюю эди. Кыл къоубуну кыларандан юзюлген музыкада тарыхыбызны жол ызы – аны жырчылары, къууанчылары, айетле, къыямала, жангыдан жаратылып, халкъ болуу – бары да бар эди.

Мамырлыкны, тынчылыкны, шухълукну сюйгенбизни ачык шагъатлыгы

Нальчик шахарны 3-чю номерли школунда бардырылган къууанч инжирге чакырылган къонакъланы арасында республикада ким да сый берген белгиле адамла бар здиле: Ветеранланы шахар советини председатели, Нальчикки сыйлы инсаны Абдулаланы Мустафа. «Мамырлык» атлы сууаллык ише этген фонду директору, имам Ахматланы Назир хажы, суд-медицина экспертизаны таматасыны орунбасары врач Мечукаланы Азрет, «Къайсыннга жүз атлам» фонду директору Тетуланы Хадис, республикалы радиону малкър тилде берилерини таматасы Ботталаны Мухтар, Ботталаны Халимат, эли къартларыбыз Башыйланы Алий-Солтан, аны кой бийчиси Табият, Кыартлыкъланы Борис, Чочайланы Хусей эм башхала.

Мамырлыкны хар бири да, сабиле, бирча ёрге къоубуп, алгъа намыс этгендиле. Ола бу мектепде адептерибизге, адебиетибизге эс бурлугъанын көргюзгени баямады.
Къууанчы жыйылуучу бютюдна жарык этгенле уа жырчыларыбыз болгандыла: КъМР-ни сыйлы артисти Текуланы Амур, Музыка театры солисткасы, Кыуийланы Кыайсан аты Малкър кырал драма театры артисти Гержукъланы Халимат, жырчы Атмырзаланы Элар, КъМР-ни эм Ингуштыланы сыйлы артисти Телпеланы Алим. Аудитор

Субботник

Тырныауузу орамлары айбатландырыладыла

Тапландырыу эм жашилдендириу ишлени асламысы Тырныауузу ара орамнда Эльбрус проспектинде бардырылдыла. Анга муниципалитетни жол молк управлениясыны ишчилери, районну бла шахарны администрацияларыны келечилери да кытайыдыла. Кереклисин тегли бир энци техника да ишлейди.
Тырныауузу администрациясыны планына көре, бир неча

ыйыкны ичинде участокну айбатландырыуга умуд барды. Бусагытта федерал жолну ортасы бла баргъан ызы тапурак къуола тургъа. Аны бошганыларындан сора оюне кырдук урду себеркидиле эм тюрлю-тюрлю кекенле да орнатырыкыдыла. Бу кюндеде төреклени керексиз бутакъларын, чырпыларын да кесип кетирежиле. Жуюук заманда тапландырыу жаны бла ише

башха микрорайонлада да бардырылгандыла.
Субботникни ахырында Нальчикни «Горзеленхозуну» ландшафт дизайнерлери леклеге тытыр сюртокорюкюде эмда башха ишлени тамамларыкыдыла.
Алиса ТАРИМ, Эльбрус муниципал районну администрациясыны прес-службасыны таматасы.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Билирге талпыгъан муратына жетмей къалмайды

Ахыры. Алпы 3-чю бетеди.
Ахырында уа класстан тышнда ишни къэгзетгендиле. Ол закый Къайсынны 100-жыллыгы бла байламны эди. Аны къураганла «Халкыбызны, Россейни да ёмюрлюк байлыгы - Къулыи Къайсын», «Мамырлыкъ, къуанч сигзе, саула!» деп атагандыла. Мектепни жыйылыула бардырылычу залында поэтни ауазы эшитилгенди, сау заманында алынган видеоролик къэгзетилгенди. Школчула айтып назмулары эшитилгендиле. Музыкадан устаз Акыйлан Динара жырау, тынгылағанчы аныла эрзап этгенди. Школну директору Динарланы Тамара окъуна бир жанында къалмаганды. Ол Къайсынны назмуун азбар

бек ариу окъуп, къелпни къеллерине жетгени айтырга тийишлюди. 11-чи классны окъучусу Жетеланы Мадина къурап, «Бу дуня нечик ариуду!» деген сурат къерчюм

заууклыкъ талхандыла. Битеу алып айтаханда, конкурсну измелерине бу школда жууугуракъ эдиле дегре боллукъду. Мында анга тынгылаз хазырланганлары, ол шарайсыз къурагъанын да белгилерчады. Бурунгу уланы «Бирликде - тирлик» деген сёзлерини кертлиги дагында бир кере туура къеренгенди. Быйыл конкурсну биринчи къегсине къатышып, айырмалы болгъан бек окъуу юйюню ишни тинтилгенди. Комиссия алачы ичлеринде найикючюнула бек келденчилени белгилегенди, алай ахыр эсепле уа апрельде туура этиликкадиле.

ХОПЛАНЫ Марзип.
Суратланы автор алганды.

ЖЕТИШИМ

Аперим, Малика!

армачлыкъ жаны бла хунерлерини айнытырғады. Конкурсчула тюшорин презентация халда къэгзотроура, комиссийны, къарауулуны да аны бла шагърыйландырдырге, соруулаха толугуула беригре керек болгъандыла. Жюри бютонюню коннге магъанлы болган проектеге, авторланы билмилерине, жыл санларына эм ишлерини къагъсеплерине эс бурганды. Эршиуленге эс бурлоу бютлюмде къатышырга он болгъанды. Малика «Сохраним своё здорье!» номинацияда «Напиток долгожителей – айран» деген теманы сайлаганды. Ол ишнин практика жанына да энци эс бурганды. Анкетирование тинтиуге сабийлени асламысы ол суусалны ичмелгенери, аны артыкъ жаратмагъанлары ачыкланганды. Ызы бла къыс кесини иши бла биргесине окъууланганы шагърыйландырды, айранны тарыкчы, химия къурамыны, саулуукыга хайырлыгыны эм аны юйде къалай хазырларга боллугуну юсюнден да толугу хабарлаганды. Автор илму башчысы Башияланы Фардаа бла бирге торлюк-торлюк айранлары юсюнден стенд да къурагъанды. Берилген соруулаха толугуула, кесини оюмун да айтып, жюрини ыразы этгенди. Комиссия, ол хазырлагъан иш темасына келтишгени, салынган борчула тамамланганын белгиле, аны къагъсепуна оийик багъа бергенди. Конкурсну азыранда, Голгояланы Малика биринчи жерге тийишли болуп, диплом да сауланганды. Къымчыкъ келир заманда врач болурга сюеди. Ары дери алгыкъ иги кесек заман бар эсе да, аны окууда жетишмилери эмда тауеклиги бу умутун толтурурга ахшы себеплик этериклерине ишеклик жокъду.

Анатолий ТЕМИРОВ.

БОКС

Тырмашханлагъа - кубокла, майдалла, грамотала

Бу кюнде Къашхатауну спортзалында «Спорт тероризмге кыражге» бла экстремизмге кыражге», «Миллетле араларында ахшы байламлыкъла», «Биз саулуукы жашуу ючюн» деген чакъырыуула бла 2003-2005 жыллада туугъан жаш спортчулары араларында район эршиуле бардырылганды. Алаха

Огъары Малкъардан, Бабугенден, Бзынгыдан, Къашхатаудан эм Бабугенде кадет школ-интернатдан сабийле къатышхандыла. Турнирни мураты - ёсе келген тёлону физкултура эм спорт бла къореширге кёллендириу, гитчелени осал ниетледен тыйуу, алачы башха миллетлени, динлени къе-

лечилерине огъурлу кёзден къарарга юйретуи, экстремизмден сакълау эди. Эршиулене эсеплерине кере алычы жерлеге чыкъгъанлагъа Черек району администрациясыны кубоклары, майдаллары, грамоталары эм саугъалары берилгендиле.

Бизни корр.

От ёчюлтючюле

Энци улоуну жолун тыйуу уллу хата келтиривге боллукъду

«Болушугуз! Терк болушугуз! Юйюм кюе турадый!» Быллай жарсыуу билдириу келгенди, от ёчюлтючюле мычмай жолга чыгъадыла. Бу кезиуде уа хар минут, такыкыжа да багъалыдыла. Болушукъ жетгинчи юйю ичинде адамла ачырга, башха мекямла къабанырга боллукъдула.

Бирле пожарныйла заманында жетмейдиле деп тартыгъадыла. Хау, бир жанында, ала тозууде, От тюшген жерге кысха заманы ичинде келген бек кыйынды, бютлюмде машинала кёл болгъан шахарда, район арада. Ала кен къалгъанларында жалаанда бу службаны ишчилери терслерге жарамайды. Водителле алагы жол бериге ашыкмайдыла, энци машинаны тыйса, адамла ачырыкълары юсюнден эсгерчи этмейдиле. Алай жолда жюриюню жорукъларына тийишлиликке энци службаны машинасы кёк эм къызыл чыракъланы эмда энци сигналны жандырып бара эсе, башхала анга жол бериге борчулдула. Хата соруп келмейди, бюгюн от ёчюлтючюлеге, медиклеге, полициячылаге чырмагъан адамга тамбла кесине да алачы болушукълары керек болуп къаллыкды. Башхала-

Алайда эркин жер табылмагъаныны хатасындан адамлага болушур онг болмай къалады. КъМР-ни От тюшюуге жолга къырал службасы келде жюриуге къатышханланы жууаптылыкъланы аныгъап, башхалага сакъ болурга чакъырады. Службада «шышылуукы» телефону ишлейди. (88662) 42-15-17 деген номерге сёлешип, соруулаха жууапла алырга, организацияда, жашуу журтлада от тюшюуден сакълануу жаны бла жорукъларга бузукълукъла этилгеннерини юсперинден билдирирге жарайды.

Женгил атлетика

Жерлешибиз жангы рекорд салганды

КъМР-ни Спорт министрствосуну пресс-службасындан билдиргендерине кере, жерлешибиз паралимпик Иван Ботвич Россейни кубогунда биринчи жерин алганды. Эршиуу Новочебоксарска саулуукъларында къыулары болгъан спортчулары араларында бардырылган эди. Прохладнадан 21-жыллыкъ спортчу 1,91 метр бийликке ге секиргенди. Алай бла Иван «алтын» къытаханды эм къыралны жангы рекордун салганды.

КУЛЧЛАНЫ Зульфия.

Следствие управление Даулашны жарсыуу ахыры

РФ-ни Следствие комитетини КъМР-де Следствие управленийсыны куулчулары Россейни Уголовный кодексини 11-чи статьясыны 4-чю къегсине бузукълукъ этилгени бла байламты улоувонч иш ахандыла (улуу кёллюк этип, адамны саулуугуна ауур заран салынганы эмда ол ёлюр чекге жетдирилгени бла байламты).

Ведомстводан бизге билдиргенлеринча, зольскечи эр киши бир элписин къерюп болмагъаны бла байламты аны бла туюш аханды эмда башына бир нечча керек урганды. Он адамны болныкыга жетдиргендиле, алай он анда ёлгенди. Уловонч иш андан ары тинтиледи.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

САЛУКЪ
Диабетден сакълануу ючюн, жашаунгу торлендир

- 1. Сакъ болурга ким керекди**
Адам, аз къымылду, углеводданы уа (конфетле, таты азыкъла) кёл ашай эсе, диабетден аууруна къоркъуу ёседи, дейди эксперт Екатерина Ивановна.
Аппалавны артыкъ семизликери болды, ашагъанлары иги жарашмай тохтады. Жау асыры кёл жыйылганыны хатасындан, клеткала аш оруну тюбюндеги бек (поджелудочная железа) глюкозаны татырча мардадан кёл чыгаргъан инсулинни сезмей башлайды (инсулинорезистенттикъле болушуды). Он угъай, ала инсулинни кёлден-кёл излеп тебирейди. Аны ючюн безге бютюн улуу кюч салып ишлерге тошеди, сора кюнлени биринде ол ауруиду.
- 2. Къоркъуулу суусала: газировка, сокла бла ичги**
Инсулинорезистентностъ жангъа да артыкъ семизликери болгъанлада тюбюлейди. Таты неда газлары болган суусаланы, сокъланы, он санда уа модага кирген фрешлени сыйгенле эслерне тутарга керекдиле - алачы барысында да тынч эм терк татыгъан углеводла асламыды.
Быллай болумга бир къарайкъ: стаканда - кока-кола, аны жанында уа - анда бал тузун углевод чакълы бир артыкъда бал туз, - деп юлюг келтиредди доктор Екатерина Ивановна. - Тент этсек,

- 3. Сагъайгырча жети шарт**
Шёндюню илму бла медицинади диабетни къозгъатган жети шартны айырадыла:
- мардадан озгъан семизлик - аз къымылду, бютюнда терк татыгъанланы, кёл хайырлануу; таты ашырыкъла газировка, сокла, он санда бусагъатда этигенле не - аракъланы мардадан кёл ичюу - аз жукълуу - келге созулган стрессле - аны неда атаны жанындан диабетден ауургъанла. Аз жукълууну юсюнден айтханда, он стрессе келтирген гормону чыгаргъанын белгилерге керекди. Ол анда бал тузун ёлчмени ёсдюредди. Клеткала инсулинни биягы кёлден-кёл излейди, аны ючюн э безге къымылырчы.
- 4. Алгъадан билирге эмда къутулдыра**
Диабетни ал кезиледе ачыкълап, баруун акъырэн этер амалла асламыды. Аны ючюн саулуукъга дайым къарап туурга керекди.
Башда санагъан сагъайгырча жети шартдан бир окъуна сизде бар эсе, 45 жылдан башлап жылга бир кере эндокринологга барыгъыз, он къяны халин, он санда гликированный гемоглобинни ёлчмени да тинтиригъиди.
Жети шартдан бир да жокъ эсе да, биягы 45 жылдан башлап жыл сайын къянда балтузун ёлчмени билирча анализ этидире туругъа тийишледи. Эм иги көрюмюде 5,5 ммоль/л саналады.
- 5. Багъуу: шприцен-помпагъа бла спрейге**
Адамла диабетни къуруда инсулинни уюкла этип бакъжаны сунадыла. Алай жангы амалла чыгъа барадыла.
Биринчиден, инсулин инъекцияланы шёндюнюлю шприце бла этип тынчыркъды, дейди эксперт. - Экинчиден, инсулин помпала хайырланууга эртте да киргенди, ала адамны белини къятында бир жерге жабышдырыладыла эм керек заманда чарха инсулинни изленгени ёлчмени береди. Жуунган заманда ала тешилдерле, орунларына уа загъуша салындады.
Дагыда къоркъуусу а амалдан бири - помпаны мурдорунда этилген биосенсорный устройстводо. Бу прибор пациентыны къянында бал тузун, холестеринни ёлчмелерин, жорекни уруун дайым тинтгенлай турды. Ишени эсеплени а аругъаныны неда аны жуукъларыны семизлонларыны, врачына да кеситионды.
Инсулинни талдырууну жангы амалда да барды - спрейни буруннга чачылтып. Алай бу амал алачы тинтиугедиле.

Ана ДЮБРЮХА.
«Къеспресс газетас».

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

<p>Баш редактор АТТАЛАНЫ Ж.Ж.</p> <p>РЕДАКЦИЈА: ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редактору орунбасары) ЖАНГУРАЗАЛЫ Нахаб (баш редактору орунбасары) ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретары) МОКЪЛАЛАНЫ Зузура (жууаплы белемни таматасы) ТИКАЛАНЫ Фатима (жамауат-политика жашуу белемни таматасы)</p>	<p>ТЕЛЕФОНЫ: 42-63-01. Редактору примамыи Баш редактору орунбасары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62, Корреспондент - 42-63-62. РЕДАКЦИЈАНЫ БЕ.ПОМ.ТЕРИ: Жамауат-политика жашуу - 42-24-02, 42-67-68. Культура - 42-75-82, 42-66-76. Социальный-экономика - 42-66-73, 40-59-18. Жангылкыкы эм спорт - 40-39-93, 42-66-71. Окчуузула бла байламлыкъла жорюугу эм рескама - 42-37-94. Энци корреспондент - 42-68-72. Тиманчада - 40-28-97, Бухгалтерия - 42-30-87. Операторла - 40-28-49, 42-39-65.</p>	<p>Редакция авторла бла къыргъат жорюутмебин. Кюл жамалгага редакция этилмейди эм жала арты къытайырмайдыла. Газетасе басылганын материалда айтылган оймала редакцияны бек келгенине боллукъду. Алада айтылган бек келгенине авторлары юседери жууаптыды. Россей Федерациясыны Басманы юседери законну тийишлиликке материалды авторлары юседери жууаптыды. Редакция авторлардан 400 гезит этилген (машина бла жазылган 5-6 бет) келгени амалда. Газет Басманы эм асламы информации эркинликчи журюугу жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрда регистраци этилгенди. Регистрация номер - ПИ № ТЮ97-00118. Индекс - 51532</p>	<p>Газетини басмагъа КъМР-ни Басма эмда асламы коммуналныкъла жаны бла къырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди. Газет «Тетраграф» ООО-ну типографиясында басылганды. Надпис шарх, Ленин аты проспекте, 33 Газетлени ислерине талдыруу ючюн КъМР-ни почта суввалы федеральный Управленийны жууаптыды. Телефонла: 76-01-28, 76-01-10 Газетлени ресмила сагыу ючюн КъМР-ни «Роспечать» акционер обществосу жууаптыды. Телефон: 42-49-34</p>	<p>Номерге графике кере 19 00 сагытта кюл салындады. 20 00 сагытта кюл салынганды ГАЗЕТНИ НОМЕРНИЧЪ ГАР.ПАЛА: Османланы Хыбас-декурый редактору. Кетерчиланы Зульфия - жууаплы секретары орунбасары. Зезуланы Лида - (1-чи бетте). Селкяланы Валентина - (3,4-чи бетте) - корреспондент. Тиражы 2100 экз. Заказ № 329 Багъласы 10 сомду.</p>
---	--	--	---	---

РЕДАКЦИЈАНЫ ЭМ ПЛАТКАНЫ АДРЕС:

360000, Научный шахар,
Семенов аты проспекте, 5.
электрон почта:
elbor_50@mail.ru